

Exam. Code : 214903

Subject Code : 5820

M.A. Music Vocal 3rd Semester

**AN AESTHETICAL AND SCIENTIFIC STUDY OF
INDIAN MUSIC**

Paper-IX

Time Allowed—3 Hours]

[Maximum Marks—100

Note :—1st question will consist of **20** objective type questions which will be compulsory to all carrying **1** mark each. The students are to attempt **five** questions in all. All questions carry equal marks.

1. Define musical terms :

- (i) Melody
- (ii) Harmony
- (iii) Chord
- (iv) Creativity
- (v) Expression
- (vi) Types of Laya
- (vii) Aptitude
- (viii) Sangatkari

- (ix) Imagination
 - (x) Performance
 - (xi) Mood
 - (xii) Name any two gayan shallies
 - (xiii) Kinds of Laya in vilambit khayal
 - (xiv) Tihai
 - (xv) Means of allied
 - (xvi) Intonation
 - (xvii) Imitation
 - (xviii) Samprakritik
 - (xix) Environment
 - (xx) Appreciation.
2. Give a detailed description of melody.
 3. Write about the mood and expression in musical performance.
 4. What do you know about the role of mathematics in music ?
 5. Write down any **two** of the following musical terms :
 - (1) Musical appreciation
 - (2) Aptitude
 - (3) Imagination.

6. 'Successful presentation of any Raga depends on the creativity and improvisation of artist.' Elaborate this statement in the context of creativity in Indian music.
7. Voice culture has an important role in music. Explain it.
8. What is the importance of listening music ? Write in detail.

(Punjabi Version)

ਸੋਫ਼ 1— ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ 20 ਵਸਤੂਨਿਸ਼ਠ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ 1 ਅੰਕ ਹੈ। ਪਰੀਖਿਆਰਥੀ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣਨ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਅੰਕ ਬਰਾਬਰ ਹਨ।

1. (i) ਮੇਲੋਡੀ
- (ii) ਰਿਥਮ
- (iii) ਕੋਰਡ
- (iv) ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ
- (v) ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ
- (vi) ਲੈਅ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ
- (vii) ਅਭਿਵਿਤੀ
- (viii) ਸੰਗਤਕਾਰੀ
- (ix) ਕਲਪਨਾ

- (x) ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ
 - (xi) ਮਨੋਦਸ਼ਾ
 - (xii) ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।
 - (xiii) ਵਿਅੰਬਿਤ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ ਲੈਅ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ
 - (xiv) ਤਿਹਾਈ
 - (xv) ਸਮਵਰਗੀ ਦੇ ਅਰਥ
 - (xvi) ਸਵਰ ਸ਼ੈਲੀ
 - (xvii) ਨਕਲ
 - (xviii) ਸੰਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਿਕ
 - (xix) ਵਾਤਾਵਰਣ
 - (xx) ਪ੍ਰਸੰਸਾ।
2. ਮੈਲੋਡੀ ਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵਰਣਨ ਦਿਉ।
 3. ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਮੂਡ ਅਤੇ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖੋ।
 4. ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਗਣਿਤ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ ?
 5. ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੋ ਨੂੰ ਲਿਖੋ :
 - (1) ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਸੰਸਾ
 - (2) ਅਭਿਵ੍ਰਿਤੀ
 - (3) ਕਲਪਨਾ।

6. 'ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਾਗ ਦੀ ਸਫਲ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਲਾਕਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਅਤੇ ਸੁਧਾਰ' ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਇਸ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰੋ।
7. ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਆਵਾਜ਼ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ? ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
8. ਸੰਗੀਤ ਸੁਣਨ ਦੀ ਕੀ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ ? ਵਿਸਤਾਰ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ।

(Hindi Version)

ਨੋਟ :— ਪਹਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਮੇਂ 20 ਵਸਤੂਨਿਛ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਿਏ ਗਏ ਹੈਂ। ਜੋ ਕਿ ਸਭੀ ਕੇ ਲਿਏ ਅਨਿਵਾਰਯ ਹੈਂ। ਪ੍ਰਤਿਏਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਾ 1 ਅੰਕ ਹੈ। ਪਰੀਖਾਰਥੀ ਸਭੀ ਮੇਂ ਸੇ ਪਾਂਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੇ। ਪ੍ਰਤਿਏਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੇ ਸਮਾਨ ਅੰਕ ਹੈਂ।

1. ਸੰਗੀਤ ਕੇ ਨਿਯਮੋਂ ਕੋ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ :
 - (i) ਮੇਲੋਡੀ
 - (ii) ਤਾਲਮੇਲ
 - (iii) ਕੌਡ
 - (iv) ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ
 - (v) ਅਭਿਵ੍ਯਕਿਤ
 - (vi) ਲਯ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਰ
 - (vii) ਅਭਿਵ੍ਰਿਤੀ
 - (viii) ਸੰਗਤਕਾਰੀ

- (ix) कल्पना
 - (x) प्रदर्शन
 - (xi) मूड
 - (xii) किन्हीं दो गायन शैलियों के नाम लिखो
 - (xiii) विलंबित ख्याल में लय के प्रकार
 - (xiv) तिहाई
 - (xv) समवर्गी
 - (xvi) स्वर शैली
 - (xvii) नकल
 - (xviii) समप्राकृतिक
 - (xix) पर्यावरण
 - (xx) प्रशंसा।
2. मैलोडी का विस्तृत विवरण दें।
 3. संगीत प्रदर्शन में मूड और अभिव्यक्ति के बारे में लिखें।
 4. संगीत में गणित की भूमिका के बारे में आप क्या जानते हैं ?
 5. निम्नलिखित संगीत शर्तों में से किसी भी दो को लिखें :
 - (1) संगीत प्रशंसा
 - (2) अभिवृत्ति
 - (3) कल्पना।

6. 'किसी भी राग की सफल प्रस्तुति कलाकार की रचनात्मकता और सुधार पर निर्भर करती है।' भारतीय संगीत में रचनात्मकता के संदर्भ में इस कथन को विस्तृत करें।
7. संगीत में आवाज संस्कृति की एक महत्वपूर्ण भूमिका है। इसकी व्याख्या करो।
8. संगीत सुनने का क्या महत्व है ? विस्तार से लिखें।

Exam. Code : 214903

Subject Code : 5821

M.A. (Music Vocal) 3rd Semester

MUSIC AS A COMMERCIAL ART

Paper—X

Time Allowed—3 Hours]

[Maximum Marks—100

Note :— Q. No. **I** is compulsory. Attempt any **FIVE** questions from **EIGHT**. All questions carry equal marks.

I. All questions are compulsory to attempt :

- (1) The origin of music is attributed to chanting of _____ hymns.
- (2) Who is well-known as Aftab-e-Mousiqi ?
- (3) AIR was established in which year ?
- (4) Which company produced the first commercial record in India and in which year ?
- (5) Our body is often term as a _____ Veena in spiritual context.
- (6) Name the Guru of Pt. Debu Chaudhuri.
- (7) What is the full form of ICCR and in which year was it established ?
- (8) Name any two Government Cultural Organizations of India apart from the names mentioned in the question paper.

- (9) What is the name of a popular programme on Vividh-Bharati based on Indian Classical Music ?
 - (10) When was Sangeet Natak Academy established ?
 - (11) Who founded Visva-Bharati and in which year ?
 - (12) What is the full form of H.M.V. ?
 - (13) Who was Mishri Singh ?
 - (14) Name the founder of Gandharva Mahavidyalaya.
 - (15) Where is the Sangeet Research Academy situated in India and in which year was it established ?
 - (16) What is V.H.S. ?
 - (17) A compact disc is made of which material ?
 - (18) Name any two musical books published at the time of Nawab Wajid Ali Shah of Lucknow.
 - (19) Who is the author of Sangeet Balprakash ?
 - (20) Name any two percussion instruments mentioned in Ramayana.
- II. On what principles does a music arranger work in film music ?
 - III. Describe the uses of modern technology in promoting Indian Classical Music.
 - IV. How did the scientific development help in establishing the commercial aspect of Indian Classical Music ? Write elaborately.

- V. What do you know about Folk Orchestra ? Explain in detail.
- VI. Mention the various job prospects in the field of music in detail.
- VII. What are the effects of audio visual aids in teaching Vocal Music ?
- VIII. What are the merits and demerits of commercialization of music ? Describe.

(Punjabi Version)

ਨੋਟ :— ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ I ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਅੱਠ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਅੰਕ ਹਨ।

- I. ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ :
 - (1) ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਉੱਤਪਤੀ _____ ਭਜਨਾਂ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
 - (2) ਆਫਤਾਬ-ਏ-ਮੌਸਿਕੀ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਕੌਣ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?
 - (3) ਏ. ਆਈ. ਆਰ. ਕਿਸ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ?
 - (4) ਕਿਸ ਕੰਪਨੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਵਪਾਰਕ ਰਿਕਾਰਡ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ?
 - (5) ਸਾਡਾ ਸਰੀਰ ਅਕਸਰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਇੱਕ _____ ਵੀਣਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
 - (6) ਪੰਡਿਤ ਦੇਬੂ ਚੌਧਰੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।

- (7) ਆਈ. ਸੀ. ਸੀ. ਆਰ. ਦਾ ਪੂਰਾ ਰੂਪ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ?
- (8) ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਨਾਮਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਾਰਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੋ ਸਰਕਾਰੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਗਠਨਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।
- (9) ਭਾਰਤੀ-ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵਿਵਿਧ-ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਦਾ ਨਾਂ ਕੀ ਹੈ ?
- (10) ਸੰਗੀਤ ਨਾਟਕ ਅਕਾਦਮੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਦੋਂ ਹੋਈ ?
- (11) ਵਿਸ਼ਵ-ਭਾਰਤੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕਿਸਨੇ ਅਤੇ ਕਿਸ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ?
- (12) ਐਚ. ਐਮ. ਵੀ. ਦਾ ਪੂਰਾ ਰੂਪ ਕੀ ਹੈ ?
- (13) ਮਿਸ਼ਰੀ ਸਿੰਘ ਕੌਣ ਸਨ ?
- (14) ਗੰਧਰਵ ਮਹਾਵਿਦਿਆਲੇ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।
- (15) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸੰਗੀਤ ਖੋਜ ਅਕੈਡਮੀ ਕਿੱਥੇ ਸਥਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸ ਸਾਲ ਇਸਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਹੋਈ ਸੀ ?
- (16) ਵੀ. ਐਚ. ਐਸ. ਕੀ ਹੈ ?
- (17) ਕਾਮਪੈਕਟ ਡਿਸਕ ਕਿਸ ਸਮੱਗਰੀ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ ?
- (18) ਲਖਨਊ ਦੇ ਨਵਾਬ ਵਾਜਿਦ ਅਲੀ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੋ ਸੰਗੀਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।
- (19) ਸੰਗੀਤ ਬਾਲਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਲੇਖਕ ਕੌਣ ਹੈ ?
- (20) ਰਮਾਇਣ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੋ ਪਰਕਿਊਸ਼ਨ ਯੰਤਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।

- II. ਫਿਲਮ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸੰਗੀਤ ਸੰਯੋਜਕ ਕਿਸ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ?
- III. ਭਾਰਤੀ ਕਲਾਸੀਕਲ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਉਪਯੋਗਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।
- IV. ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਵਿਵਸਾਇਕ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਕਾਸ ਕਿਵੇਂ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ? ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖੋ।
- V. ਲੋਕ ਆਰਕੈਸਟਰਾਂ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ ? ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
- VI. ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਿਭਿੰਨ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਉਲੇਖ ਵਿਸਥਾਰਪੂਰਵਕ ਕਰੋ।
- VII. ਵੋਕਲ ਸੰਗੀਤ ਸਿਖਾਉਣ ਵਿੱਚ ਆਡੀਓ ਵਿਜ਼ੁਅਲ ਏਡਜ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਕੀ ਹਨ ?
- VIII. ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਵਿਵਸਾਈਕਰਣ ਦੇ ਗੁਣ ਅਤੇ ਕਮੀਆਂ ਕੀ ਹਨ ? ਵਰਣਨ ਕਰੋ।

(Hindi Version)

ਨੋਟ :— ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨ. I अनिवार्य है। आठ प्रश्नों में से पांच प्रश्न करो। प्रत्येक प्रश्न के समान अंक हैं।

- I. सभी प्रश्न करना अनिवार्य है :
- (1) संगीत की उत्पत्ति _____ भजनों का गायन करने से निष्पन्न होती है।
- (2) अफताब-ए-मौसिकी के नाम से प्रसिद्ध कौन है ?

- (3) ए.आई.आर. किस वर्ष में स्थापित किया गया था ?
- (4) किस कंपनी ने भारत में पहले वाणिज्यिक रिकॉर्ड का उत्पादन किया और किस साल में किया ?
- (5) हमारा शरीर अक्सर आध्यात्मिक संदर्भ में एक _____ वीणा के रूप में बदल जाता है।
- (6) पं. देबू चौधरी के गुरु का नाम लिखो।
- (7) आई.सी.सी.आर. का पूरा रूप क्या है और किस साल में इसे स्थापित किया गया था ?
- (8) प्रश्नपत्र में वर्णित नामों के अलावा भारत के किसी भी दो सरकारी सांस्कृतिक संगठनों का नाम लिखें।
- (9) भारतीय शास्त्रीय संगीत पर आधारित विविध-भारती पर एक लोकप्रिय कार्यक्रम का नाम क्या है ?
- (10) संगीत नाटक अकादमी की स्थापना कब हुई ?
- (11) विश्वभारती की स्थापना किसने और किस साल में की ?
- (12) एच.एम.वी. का पूर्ण रूप क्या है ?
- (13) मिश्री सिंह कौन थे ?
- (14) गंधर्व महाविद्यालय के संस्थापक का नाम लिखिए।
- (15) भारत में संगीत अनुसंधान अकादमी कहाँ स्थित है और किस साल इसे स्थापित किया गया था ?
- (16) वी.एच.एस. क्या है ?

- (17) कॉम्पैक्ट डिस्क किस सामग्री से बना होता है ?
- (18) लखनऊ के नवाब वाजिद अली शाह के समय में प्रकाशित किसी भी दो संगीत पुस्तकों का नाम लिखिए।
- (19) संगीत बालप्रकाश के लेखक कौन हैं ?
- (20) रामायण में उल्लेखित किसी भी दो परक्यूशन उपकरणों का नाम लिखिए।

- II. फिल्म संगीत में एक संगीत संयोजक किस सिद्धांत पर काम करता है ?
- III. भारतीय शास्त्रीय संगीत को बढ़ावा देने में आधुनिक तकनीक के उपयोग का वर्णन करें।
- IV. भारतीय शास्त्रीय संगीत के व्यावसायिक पहलू को स्थापित करने में वैज्ञानिक विकास कैसे मदद करता है ? विस्तृत रूप से लिखें।
- V. लोक ऑर्केस्ट्रा के बारे में आप क्या जानते हैं ? विस्तार से व्याख्या करें।
- VI. संगीत के क्षेत्र में विभिन्न रोजगार की संभावनाओं का उल्लेख विस्तारपूर्वक करें।
- VII. आवाज़ संगीत शिक्षण में ऑडियो विजुअल एड्स के प्रभाव क्या हैं ?
- VIII. संगीत के व्यावसायीकरण के गुण और दोष क्या हैं ? वर्णन करें।